

Udział prasy lokalnej i regionalnej w budowaniu kolekcji cyfrowych. Model Małopolski

WOJCIECH KOWALEWSKI

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie

Streszczenie

Obecność współczesnych wydawnictw lokalnych i regionalnych wśród kolekcji cyfrowych jest wynikiem korzystnej współpracy bibliotekarzy z wydawniczym ruchem lokalnym i regionalnym. Biblioteka cyfrowa stała się narzędziem kolektywnym i kulturotwórczym, łączącym tradycyjne media z nowymi.

Słowa kluczowe: biblioteka cyfrowa, prasa lokalna, prasa regionalna, digitalizacja, druk cyfrowy, Małopolska

Małopolska prasa lokalna i regionalna

Analizując rynek małopolskich mediów lokalnych i regionalnych należy przede wszystkim wziąć pod uwagę, że „Małopolska jest jednym z największych w kraju regionalnych rynków medialnych, zarówno pod względem liczby ukazujących się tu tytułów czasopism (ok. 9%), jak i sprzedawanych nakładów (7,9% rynku) [1]”. Nie mniej ważny jest również fakt, iż „wśród ogółu istniejących w Małopolsce mediów – 911 można uznać za lokalne lub regionalne. Najlichniesza w tej grupie jest prasa drukowana: 498 tytułów, nieco mniej – radiofonia (20 stacji) i telewizja (12) [2]”. Dalsza analiza rynkowa małopolskiej prasy wskazuje, iż „współczynniki rywalizacji rynkowej między prasą regionalną a lokalną w Małopolsce wynoszą odpowiednio: 59% (prasa regionalna) i 41% (lokalna). Duże, stabilne finansowo dzienniki (Dziennik Polski, Gazeta Krakowska, Gazeta Wyborcza) posiadające regionalne (3) mutacje, rywalizują w małych społecznościach z „niewielkimi” czasopismami lokalnymi, którymi w większości są rodzinne wydawnictwa.

Większość współcześnie drukowanych tytułów pism lokalnych i regionalnych, to wydawnictwa powstałe w latach 90., gdy uchwalona została Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95), umacniająca więzi lokalnej społeczności, oraz przyjęta została Ustawa z dnia 11 kwietnia 1990 r. o uchyleniu ustawy o kontroli publikacji i widowisk, zniesieniu organów tej kontroli oraz o zmianie ustawy Prawo prasowe (Dz. U. nr 29, poz. 173 ze zm.), która zniosła cenzurę w Polsce i zliberalizowała prawo prasowe.

Pisma te zostały odpowiednio sklasyfikowane i usystematyzowane w „Katalogu małopolskich mediów lokalnych i regionalnych” [3], w którym autorzy przedstawili następującą typologię wydawnictw drukowanych: prasa o treści ogólnej, prasa religijna, prasa zakładowa, czasopisma środowiskowe oraz prasa mniejszości narodowych i prasa regionalistyczna [4].

Badania rynku medialnego a rozwój biblioteki cyfrowej

Przygotowany w roku 2005 „katalog mediów”, stanowił metodologiczny fundament budowy Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej, której głównym zadaniem stało się gromadzenie i udostępnianie zabytków kultury narodowej oraz zintegrowanie współczesnej prasy regionalnej i lokalnej.

Przedsięwzięcie to jest konieczne, bowiem wydawnictwa lokalne i regionalne nie są systematycznie gromadzone przez biblioteki naukowe w Polsce. Rejestracji bibliograficznej wymyka się spora część publikacji, pozostała natomiast zanika w lawinie informacji. W tym kontekście funkcją biblioteki cyfrowej wobec tych wydawnictw jest:

- skonsolidowanie rozproszonych w sieci e-wydawnictw, a następnie ich uporządkowanie (przydział publikacji do kolekcji) oraz opisanie i sklasyfikowanie (metadane),

- zachowanie cyfrowych publikacji dla przyszłych pokoleń poprzez odpowiednie zabezpieczenie (archiwizacja plików),
- upowszechnienie, a więc ponowne „włączenie” e-wydawnictw do obiegu informacji (remediacja).

Wydawcy prasy lokalnej i regionalnej nie od dziś zmagają się z wieloma problemami, głównie finansowymi, które bezpośrednio przekładają się na niski nakład wydawniczy oraz ograniczony kolportaż prasy. W rezultacie, drukowane pisma docierają do stosunkowo małego audytorium czytelniczego, a ich postać elektroniczna nie zawsze jest dostępna online. Wobec powyższych trudności, digitalizacja i cyfrowa publikacja regionalnych i lokalnych wydawnictw wydaje się oczywista i konieczna. Udostępnienie wydawnictw w sieci WWW zachęca również regionalnych pasjonatów do tworzenia własnych zbiorów cyfrowych obiektów rzadkich i zagrożonych samozniszczeniem (archiwalia, rękopisy, stare druki), poprzez ich fotografowanie i skanowanie.

Funkcja redaktora regionalnego w bibliotece cyfrowej

Rolą redaktora regionalnego w bibliotece cyfrowej jest dotarcie do każdego miejsca w województwie, w którym pielęgnowana jest myśl regionalna, a następnie dotarcie do wydawcy, zachęcenie do internetowej publikacji i pozyskanie materiału. Wcześniej konieczne jest sformalizowanie współpracy (sporządzanie odpowiednich umów prawnych), a w dalszej perspektywie utrzymanie kontaktu z wydawcą, które wiąże się ze stałym aktualizowaniem zasobów oraz gromadzeniem i porządkowaniem dokumentacji. Jedną z ostatnich czynności redaktora jest przygotowanie pozyskanych materiałów do udostępnienia online, które może dotyczyć przetworzenia druku cyfrowego (np. TIF, JPG, PDF) do formy prezencyjnej (DjVu) lub zdigitalizowanie dokumentów nieposiadających formy elektronicznej. Dopiero teraz może nastąpić udostępnienie pisma w bibliotece cyfrowej, które odbywa się poprzez sporządzenie metadanych opisowych i ich połączenie z treścią dokumentu oraz przydzielenie do odpowiedniej kolekcji w aplikacji redaktora i administratora systemu dLibra. Ogół tych zadań wymaga nie tylko umiejętności graficznych, związanych z technicznymi aspektami digitalizacji i obróbki cyfrowej materiału, ale też fachowej wiedzy bibliotekarskiej i bibliograficznej (znajomość zasad i przepisów katalogowania wydawnictw ciągłych oraz norm opisów bibliograficznych). Niezbędna jest także znajomość regionu i lokalnego rynku mediów oraz sieci bibliotek publicznych, które podtrzymują kontakty z instytucjami kultury oraz związkami regionalnymi (regionalne towarzystwa kultury), skupiającymi wydawców i miłośników „małych ojczyzn”.

W Małopolsce od wielu lat funkcjonuje Małopolski Związek Regionalnych Towarzystw Kultury, który koncentruje regionalne ośrodki kulturalne w Małopolsce, przyczyniając się do dokumentacji i popularyzacji kultury regionalnej. Prowadzi też działalność wydawniczą, wydając rocznik „Małopolska: regiony, regionalizmy, małe ojczyzny” (obecnie tom XII, 2010). Wydawca rocznika, a jednocześnie redakcja pisma ma siedzibę w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie, w strukturach której funkcjonuje Małopolska Biblioteka Cyfrowa. Dzięki temu sąsiedztwu możliwe było porozumienie bibliotekarzy cyfrowych z regionalistami, w towarzystwie których znaleźli się znani i wybitni historycy, literaturoznawcy, medioznawcy i prasoznawcy oraz bibliotekoznawcy (Feliks Kiryk, Franciszek Ziejka, Jacek Wojciechowski, Edward Chudziński, Sylwester Dziki, ks. Władysław Pilarczyk, Władysław M. Kolasa i in.).

Obecnie Małopolska Biblioteka Cyfrowa podtrzymuje czynny kontakt z wydawcami prasy lokalnej (ok. 150 umów prawnych), dzięki czemu w kolekcji czasopisma sublokalne znajdują się zarówno duże tygodniki („Tygodnik Podhalański”, „Przełom”, „TEMI”) oraz niskonakładowe miesięczniki („Alchemik”, „Panorama Powiatu Wielickiego”, „Podhalanin”, „Kurier Gorlicki”) i inne periodyki. Wydawcy prasy regionalnej stanowią mniejszość (ok. 30 umów), jednakże wciąż zawierane są nowe umowy o współpracy. W procesy przetwarzania cyfrowego włączyły się również biblioteki powiatowe z województwa (Chrzanów, Olkusz, Tarnów, Gorlice, Zakopane, Miechów, ...), które udostępniają do digitalizacji cenne z punktu widzenia historycznego materiały lub skanują we własnym zakresie zbiory związane z regionem. Nadmienić należy, iż biblioteki te prowadzą działalność informacyjno-bibliograficzną, gromadząc lokalne czasopisma i tworząc w oparciu o nie kartoteki zagadnieniowe oraz tematyczne zestawienia bibliograficzne dotyczące regionu w zautomatyzowanych systemach bibliotecznych. Do zadań tych bibliotek

należy również udzielanie informacji dotyczących regionu, prowadzenie kwerend, udostępnienie źródeł bibliograficznych, a także systematyczne pozyskiwanie dokumentów życia społecznego oraz dokumentowanie dorobku publikacyjnego lokalnej społeczności.

Niemniej ważnym zadaniem w budowaniu cyfrowych kolekcji w ramach tworzenia Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej jest kontynuowanie digitalizacji ważnych czasopism polskich z przełomu XIX i XX w. Prócz już udostępnionych wysokonakładowych gazet: „Czas” (1848-1939), „Dziennik Polski” (1945-), „Tygodnik Powszechny” (1945-), udostępniono również mniejsze wydawnictwa, tj.: „Życie Literackie” (1951-1991), „Życie” (1897-1900), „Kurier Literacko-Naukowy” (1924-1939), „Niwa” (1872-1905), „Świat” (1888-1895), „Kraj” (1882-1909), „Kalendarz Krakowski Józefa Czecha” (1832-1917), „Pamiętnik Literacki”, „Język Polski”, „Djabeł”, „Wierchy”, „Rocznik Krakowski”. Rozpoczęto też digitalizację kolejnych czasopism: „Ilustrowany Kurier Codzienny” (1910-1939), „Wiadomości Literackie” (1924-1939) oraz gadzinowy „Goniec Krakowski”. Wszystko wskazuje na to, że plany digitalizacyjne obejmą również popularne współczesne tygodniki, tj. „Przekrój” (1945-).

Przetworzenie drukowanych pism lokalnych i regionalnych w przestrzeń bitową jest działaniem nieuniknionym w dobie konwergencji kultury i masowej ekspansji urządzeń mobilnych, jeśli wiedza dotycząca regionów i związanych z nimi regionalizmów ma być dalej pogłębiana. Dynamiczny rozwój rynku tabletów i e-publicacji stoi niemal o jeden krok od rozwoju technik holograficznych i wytwarzania przezroczystych matryc 3D, które będą tworzyć nasze otoczenie technologiczne. Cyfrowe biblioteki, realizujące intencjonalne dążenia do zgromadzenia wiedzy o regionie będą w tej rzeczywistości stanowić swoiste *silva rerum* e-regionalizmu.

Piśmiennictwo

- [1] W. M. Kolasa, A. Paszko, *Małopolskie media lokalne i regionalne w świetle analiz statystycznych*, [w:] *Polskie media lokalne w na przełomie XX i XXI wieku. Historia, teoria, zjawiska*, Kraków 2007, s. 252.
- [2] Tamże, s. 252.
- [3] W. M. Kolasa, M. Michalska, *Katalog małopolskich mediów lokalnych i regionalnych 2005*, Kraków 2005.
- [4] Tamże, s. 9.